

FIIA 9/2010

COMMENT

Arkady Moshes
Ohjelmajohtaja
Ulkopoliittinen instituutti

Vanha presidentti, uudistuva maa > Voiko Eurooppa odottaa Valko-Venäjältä lisää muutoksia?

Valko-Venäjällä järjestetään presidentinvaalit joulukuun 19. päivänä. Istuvan presidentin Aljaksandr Lukašenkan – jota lännessä pidetään yleisesti ”Euroopan viimeisenä diktaattorina” – odotetaan voittavan vaalit. Tämä tuskin tulee yllätyksenä kenellekään, kun ottaa huomioon Lukašenkan hallinnon voimavarat sekä opposition hajanaisuuden.

Yllättävämpiä ovat kenties arviot, joiden mukaan Euroopan unioni tulee hyväksymään vaalin tuloksen. Minskissä on lyhyen ajan sisällä vierailut useita korkean tason EU-vieraita, kuten Saksan ulkoministeri Guido Westerwelle sekä EU:n laajentumiskomissaari Štefan Füle. Vierailujen tarkoituksena on ollut keskustella yhteistyöstä ja mahdollisesta taloudellisesta tuesta Valko-Venäjälle, joka kuuluu EU:n itäisen kumppanuuden yhteistyöohjelmaan. Samaan aikaan Euroopan komissio on käynnistämässä keskusteluja molemminpuolisesta viisumivapautuksesta.

Tarkoittaako tämä – kuten kriitikot ovat esittäneet –, että EU pelaa vain geopoliittista peliä ja pyrkii heikentämään Venäjän vaikutusvaltaa niin kutsutun yhteisen naapuruston alueella demokratia- ja markkina-uudistusten kustannuksella?

Lyhyt vastaus on: ei tarkoita. Pragmaattinen vastaus on, että EU on valmis myöntämään monien asioiden jo muuttuneen Valko-Venäjällä, ja että tämä edellyttää unionilta poliittista reagointia.

Lukašenkan uusittu legitimitetti

Satiirisesti voi todeta, että Lukašenka ei enää tukeudu Neuvostoliittoa kaipaavien eläkeläisten ja sosialistisen tulonjakopoliittikan kan-

nattajien koalitioon. Tällainen ihmisjoukko on kyllä olemassa, mutta he eivät enää muodosta presidentin äänestäjäjoukon ydintä. Lokakuussa tehdyn riippumattoman mielipidemittauksen mukaan Lukašenkaa kannattaa jo lähes puolet valko-venäläisistä. On siis mahdollista, että hän voittaa vaalit jo ensimmäisellä kierroksella. Lukašenkan kannatuksen taustalla on useita tekijöitä.

Ensinnäkin, suuri osa Valko-Venäjän kansalaisista katsoo hallituksen onnistuneen varsin hyvin talouskriisin hoitamisessa. Hallituksesta riippumattoman Valko-Venäjän strategisen tutkimuksen instituutin syyskuussa keräämien tietojen mukaan 51 prosenttia väestöstä oli sitä mieltä, että maa on matkalla oikeaan suuntaan.

Toinen, edellistä tärkeämpi tekijä on se, ettei Lukašenka enää vaikuta olevan markkinatalouden vastainen hahmo. Viime vuosina hän on selvästi lisännyt suosiotaan johtajien ja yrittäjien muodostaman uuden ”keskiluokan” keskuudessa. Asia ei ole yllättävä, sillä useimmat näistä ihmisistä ovat kehittäneet liiketoimintaansa Lukašenkan valtakaudella. Vaikutelmalle saa vahvistuksen Maailmanpankin tekemästä Ease of Doing Business -vertailusta yritysten toimintaedellytyksistä eri maissa: Valko-Venäjä sijoittuu siinä

68. sijalle; Kiina on sijalla 79 ja Venäjä sijalla 123.

Kolmas selittävä seikka on Lukašenkan ulkopoliitiikassa tapahtunut merkittävä kehitys. Yhtäältä hän on ottanut opposition Eurooppa-myönteiset iskulauseet omaan käyttöönsä ja hänestä on tullut hyväksyttävä kumppani Euroopalle. Lisäksi hän on täydellinen valinta niiden silmissä, jotka katsovat, että EU:n kanssa on parempi pyrkiä tiukasti neuvoteltuun kumppanuuteen kuin hyväksyä yksipuolisesti unionin vaatimukset. Toisaalta Lukašenka otti riskin hankkiutumalla avoimeen konfliktiin Venäjän kanssa. Hän kieltäytyi tunnustamasta Etelä-Ossetian ja Abhasian itsenäisyyttä ja vastusti Moskovan pyrkimyksiä saada hallintaansa Valko-Venäjän talouden tärkeimmät alat, kuten öljynjalostamot. Lukašenkasta tuli Valko-Venäjän itsenäisyyden ja suvereenisuuden esitaistelija, ja nyt ulkopoliittikan kriisit koituvat hänen hyödykseen.

Ei sijaa kaksinaismoralismille

EU:n on myös tarkasteltava Valko-Venäjää laajemmassa alueellisessa kontekstissa. Jos maata vertaa vaikkapa Azerbaidžaniin, joka sekin kuuluu itäisen kumppanuuden ohjelmaan, tai Venäjään itseensä, ei Lukašenka näyttäydä poikkeustapauksena. Jos Minskiä hyljeksit-

Käyntiosoite
Ulkopoliittinen instituutti
Kruunuvuorenkatu 4 00160 Helsinki
Postiosoite
Ulkopoliittinen instituutti
PL 400 00161 Helsinki
Puhelin
+358 (0)206 111 700
Fax
+358 (0)206 111 799

www.upi-fiia.fi

Ulkopoliittinen instituutti on eduskunnan yhteydessä toimiva, riippumaton tutkimuslaitos. Instituutti tuottaa korkeatasoista tutkimusta, joka tukee poliittista päätöksentekoa ja avointa keskustelua niin kotimaassa kuin kansainvälisestikin.

Instituutin julkaisut käyvät läpi sisäisen editointiprosessin, mutta julkaistavat näkemykset ovat kirjoittajien omia.

täisiin samalla kun Moskovaa lähestytään avosylin, jouduttaisiin vastaamaan syytöksiin kaksilla kor-teilla pelaamisesta.

Lisäksi käynnissä oleva presidentinvaalikamppailu on osoittanut, että Valko-Venäjällä on tapahtunut merkittävää vapauksien lisääntymistä. Kaikkiaan kymmenen ihmistä rekisteröitiin ehdokkaiksi, heidän joukossaan näkyvät opposition edustajat Andrei Sannikov, Jaroslav Romantšuk ja Vladimir Nekljajev.

He ovat päässeet esiin valtiollisessa mediassa, joskin rajoitetusti. ETYJ kutsuttiin maahan organisoimaan niin lyhyen kuin pitkän aikavälin vaalitarkkailua. Marraskuun lopulla opposition annettiin jopa pitää ”harjoitukset” mahdollisia vaalien jälkeisiä mielenosoituksia varten; Minskissä pidettiin tuolloin kaksi epävirallista kokoontumista, eikä poliisi edes yrittänyt totuttuun tapaan hajottaa protestojen joukkoja.

Mitä on edessä EU:lle?

On selvää, että kaikesta edistyksestä huolimatta Valko-Venäjällä on vielä pitkä matka kuljettavanaan ennen kuin se saavuttaa sellaisen demokratian, jonka Eurooppa voi hyväksyä. EU:lla on tärkeä rooli tämän muutoksen aikaansaamisessa.

Brysselistä on kerrottava Valko-Venäjälle selvät ehdot ja tavat, jolla

maan edistymistä arvioidaan. Maan taloudellinen tilanne on erittäin vaikea. Vaikkeivät suhteet Venäjään enää nykyisestään huonontuisikaan, Minskin intresseissä on saada maahan läntistä pääomaa. Taloudellinen liberalisointi on jo käynnissä, ja EU:n sekä unionin jäsenmaiden tulisi käyttää kaikkia mahdollisia välineitä edistääkseen eurooppalaista yrityskulttuuria ja läpinäkyvämpiä sääntöjä. Erytisen lupaava alue yhteistyölle on Valko-Venäjän energiaturvallisuus.

Vielä suurempi haaste on saada viesti kantamaan Valko-Venäjän vallanpitäjiä laajemmalle yleisölle. Jos demokratian edistämiseksi halutaan olla uskottavia, ei riitä, että ollaan valppaita ja reagoidaan voimakkaasti pienimpiinkin takaa-askeleihin. EU:n tulisi myös saada kerrottua Valko-Venäjän kansalaisille, että heidän Eurooppa-suuntautuneita pyrkimyksiään kunnioitetaan, ja mikäli maa onnistuu täyttämään sille asetettavat ehdot, sillä on mahdollisuus integroitua täysin Eurooppaan.